

36.

Tegelikult jäid sa oimetuks – mis seisund see on, kui inimene jääb oimetuks, selgub hiljem, seekord aiman ja tean seda ette, kuid veel on võimalus talle sisendada ehk mõningat võimekust –, niisiis, jäid oimetuks hoopis siis, kui su ema kõik ausas ja pöördumatus meeleheitel üles tunnistas. Kas sa mäletad, mida ta õieti ütles?

Kallis tütar, sa saad nüüd isegi aru, miks ma pole kunagi saanud sulle su isast rääkida. See on mulle keelatud, võristas ta, just nagu ei tunneks ta neid sõnu öeldes enam midagi.

Ja enne seda lauset, küsisin mina. Enne just seda lauset ja just siis, kui sa Kaarli juures käigust rääkima hakkasid.

Ta küsis minult, miks ma üldse Kaarli poole läksin, mida ma SELLELT MEHELTL teada tahtsin.

Ja sina?

Ütlesin, et tahtsin teada, missugune mees oli mu isa ja kuidas toimus nende ühine lahing, vastas ta nagu kuutõbine, keda ei tohi järsu hüüdega häirida.

Ja siis?

Siis hakkas ema teisel pool telefoni otsas lausa karjuma, nagu tõmmataks teda ratta peal neljaks.

Ja mis sõnadega? ei jätnud ma järele.

KUIDAS JULGES KAAREL SINUGA ÜLDSE RÄÄKIDA, kuidas ta tohtis sinuga rääkida? Kuidas ta julges sulle üldse otsa vaadata, uksest sissegi lasta!

Ja sina?

Ma ei saanud aru, miks minu ja Kaarli kohtumine talle nii kohutav tundus. Ja nüüdki mõtlen, et ema oli ikka nii varmas alati kõiges mind süüdistama, kuid seekord sõimas ja needis suure häälega nuttes ja karjudes hoopis Kaarlit.

Ja sina?

Ma hakkasin tol hetkel huupi bravuuritsema – olen sellest ju rääkinud –, et Kaarel tuli pärast märtsiküüditamist – aasta pärast märtsiküüditamist, täpsustasin mina –, jah, tuli metsa, sest eestimeelsetel inimestel oli nii paha selle võimu all olla ja Jumal ilmutanud talle, Kaarlile, et ta peab metsavennatee läbi tegema. Need ilmutamissõnad ei tundunud mulle kuigivõrd tähtsad ja ma hakkasin ema ees veendunud häälel ärplema, et Kaarel saadeti NKVD poolt metsa kui agent, et ta meelitas isa Kolgale ja seal ei teinud Kaarel ise paukugi, sest ta oli ju NKVD (või KGB) mees, ja kui isa seal ägedasti vastu hakkas, laskis Kaarel ta maha. Ja pärast seda ütlesin ma emale, et just Kaarel oli see mees, kes ka teiste metsavendade punkrid üles andis, nii et kuu aja pärast toimunud uues suurhäärangus jäi kahekümne kaheksast metsavennast ellu vaid kümme ja ajapikku võeti ka need kinni ning saadeti vangilaagrisse.

Ja ema?

Ema nuttis suure häälega, vahepeal karjudes: Ma olen nii loll olnud, ma olen nii loll olnud, nii see oligi, sest süüa oli salgas tookord piisavalt ja Kaarel käis isale peale, et lähme käime ikkagi minu pool ära, et tema tädi ja ema on toidukraami metsavendade tarvis just selleks õhtuks valmis pannud. Ja ilm ka

sobis. Tuul tõusis ja hakkas tihedat lund sadama ja nii nad siis kahekesi läksidki.

Sa oled seda ju kogu aeg teadnud, ütlesin mina läbi hammaste. Sa oled emale helistades ja teda küsimustega piinates kogu aeg teadnud, kuidas kõik oli.

Olen jah, ütles ta tasa. Aga ma nagu unustasin ema sõnad vahepeal ära. Tead, kui ta sedasi südamepõhjast nuttis ja rääkis ja rääkis – kõik ei tule mulle meelde praegugi –, oli mul temast esimest korda elus nii kahju, nii kahju, et haleduse kirjeldamiseks pole sõnugi. Ma nutsin ju ise ka ja mul oli tunne, et kui ta kõik mulle viimase põhjani ausalt ära räägiks, ei teaks ma enam üldse, KUIDAS sellesse loosse suhtuda. Ma kuulasin ema ja nutsin esimest korda elus ainult tema pärast ja meie igavesti olematuks jääva perekonna pärast, sest alles tol koos emaga nutmise õhtul sain ma nagu põhjani aru, miks me ei ole saanud ega saa olla ema ja laps ja et keegi kõrvalt ega väljast ei saa meie võõrust lõpuni mõista. Nagu paljude jaoks pole neid aegu ja sündmusi ülepea olemas.

Aga järgmisel hommikul helistas ema ja ütles, et eelmisel päeval ja eriti õhtul olnud tal vererõhk nii kõrge, et ta ei mäleta sõnagi sellest, mis rääkis.

Ma tean ju omast käest, kuidas kõrge rõhk tähelepanu hajutab, vahel olen selles peauimasuses otsekui joobes, kuid ma küsisin veel kord eelmisel õhtul räägitu üle ja ema võttis lause-lauselt kõik sõnad tagasi ja eriti selle lause, mis puudutas Kaarlit kui Meinhardi tapjat. – Ta ütles isa asemel jälle Meinhard ja ta hääles oli rahulik kindlus. – Mina enda hinge peale küll seda pattu ei võta, et Kaarlit Meinhardi tapjaks

arvaksin, ütelnud ema. Ja tema oli vastanud, et ka ta ise ei taha ilma tõestuseta süüdistada kedagi. Kaarli veider käitumine tekitab kõige hullemaid kahtlusi, kuid fakte polevat temalgi.

Sain aru, et ema on oma otsuse teinud ja mul ei õnnestu kord tekkinud kontakti taastada. Mina ju segasin ka seda tõerääkimist, hakkas ta pisut õigustava häälega jälle peale, ema oli metsa minnes nelja-aastasest minust justkui lõplikult lahti ütelnud, aga siis ta veel seda tõesti ei teadnud, ei teadnud ju õieti pääsemisvõimalusest ega Kaarlistki, läks lihtsalt oma mehega kaasa, aga pärast Kolga lahingu lõksu ja julgeoleku edukaid haaranguid jäi kokku Kaarliga. – Me tegime ju kõike koos, me tegime kõike koos, oli ema veel kord nutma hakates korranud – ja nüüd on Kaarel saanud medalid ja risti ja kõik ja mina ei ole üldse midagi, ma olen murustki madalam. Kui Kaarlile anti Kotkarist, peaksin mina kaks risti saama, sest ilma minuta ei oleks Kaarel seal metsas üldse omadega välja tulnud. See olin mina, kes päästis ta mitmest sandist seisust välja.

Ja sina?

Ma kuulasin ja keegi minus sai aru, et ema on millegipärast sunnitud valima Kaarli – valis metsas ja valis ka nüüd – ja minul ei ole siin enam midagi kaasa rääkida.

Ja too pesukaasis nurisünnituse tagajärjel lödise-nud platsenta, millest see noor arst sulle kogemata rääkis... tuletas meelde Agatha juttu, et mu emaga olevat metsas just niisugune lugu juhtunud. Kelle laps see olla võinuks, ei tea ma tänini, sest isa oli juba paar aastat varem tapetud.

Em pole sulle sellest midagi rääkinud?

Ei ole. Aeg-ajalt, kui ta Kaarlit kirub – sedasi mõõdetult ja sõnu hoolega valides –, ütleb vaid parastavalt: mis mees ta on, tal pole lapsigi. Minul on lapsed olemas.

Lapsed?

Nojah, lapsed. Aga mina olen oma isa ainuke laps. Nii et need teised ei tule siinkohal ju minu jaoks arvesse. Ma ei tea neist suuremat.

Ja siis sa tegid veel midagi?

Jah-jah-jah, tegin küll. Et emalt rohkem teateid saada, ütlesin talle, et mu isa surma vastu võivad ka teised huvi tundma hakata, arhiiviandmete imelikust märgata.

Ja ema?

Ta oli mitu päeva korterit koristanud ja põletanud ära kõik pildid, kirjad ja paberid. Minu sahtlid on puhtad, hõiskas ta küsitlemiste vahele, tulgu mind üle kuulama kes tahes.

Ja kui see kapo uurija tuli... helistas ema mulle, et kohe-kohe tuleb, mis ma nüüd teen? Ta oli pabinas nagu koolitüdruk enne eksamit.

Ja siis...

Mul hakkas tast kahju ja ma ütlesin: mis sa siis ikka tegema peaksid. Paku uurijale kohvi. Ja siis – seda rääkis mulle ema pärast uurija lahkumist – helistas peaaegu kohe, kui mees läinud, et ta oligi kohvi pakkunud.

Ütlesin uurijale, et pakuksin teile kohvi – poeg kinkis kohvimasina –, aga ma ei oska selle masinaga ringi käia, palun, kas teie ei aitaks mind. Uurija oli

algul kõhelnud, aga siis oli kööki tulnud, kohvi valmis keetnud, ja ma kujutan ette küll, kui nooruslik, abitu ja õnnelik mu ema olla oskas, sest uurija oli hiljem mingi Vilma enesekohase vanaduslause peale ütelnud, et ei, teie ei ole vana, te olete veel väga noor ja elujõus naine.

Minu seitsmekümne viie aastasele emale, hüüdis ta mulle, aga näos oli hämmeldusesegune kahetsus, et ta oli oma emale käitumisjoonise just nagu tahtlikult kätte näidanud.

No-noh, vaigistasin tahtmatult.

Ema oli uurijale otse ütelnud, et tahab ka mõnda ordenit saada. Ja uurija oli küsinud, kas see medal või orden on talle tõesti nii tähtis, ja ema oli vastanud, et muidugi on. Hea poegadele näidata, et ka tema on metsas olnud ja... eestimeelne inimene ikkagi, lõpetasin mina tahtmatult teraval toonil.

Nii et su ema keeras poisi ümber sõrme, luues koduse õhkkonna ja esinedes kui aus ja abitu naine, kes raskele saatusele alla on jäänud.

Jah, just, seda ta tegi. Uurija olevat metsas tehtud fotode pärast väga pinninud – nii rääkis Vilma mulle õhinal ise – ja Vilma oli küsinud: kuidas peab metsikus meestesalgas käituma äsja mehe kaotanud naine? Ta otsib tuge, ja kui siis keegi talle rohkem tähelepanu pöörab ja kaitset pakub, kas siis uurija ei saa tõesti aru, mida see noorele ja üksikuks jäänud naisele tähendab.

Esimesel võimalusel lõin ma ju Kaarlist lahku, oli ta uurijale otse valetanud, oma mees alles äsja tapetud, eks see mõjunud veel aastaid. Aga siis jah,

oli tõesti nii, et Kaarli hoolivus leevendanud ta kurbust.

Kas teie ei oleks teinud nii, kui oleksite naine? oli ema otse küsinud.

Ja uuriija oli vastanud, et ta ei ole ju naine, aga võib-olla küll.

Ega ma seda kirjeldust väga ei usu. – Aga natuke siiski, torkasin vahele. – Natuke rumal on see kõik. Üsna niisama rumal kui see matsitubliduse laul, jätkas ta, nagu poleks mind kuulnudki.

?

Mats alati on tubli mees, ei kedagi ta pelga... ja pistab mõisad põlema.

Pistab jah. Ja kiitleb: aga ma neile näitasin.

Kaarlitelt oma isa kohta andmeid saama ei lähe ometi. Tunneb targalt?

Tunneb omaselt. Ei vahi võõriti, vaid teab, kus kivi all vähid elavad. Leiab nad üles ja läheb ka kivi alla magama. Ma oleksin võinud juba ammu pärinemist uurida, võõrsil, nagu ma olin.

Ja siis, pärast pausi, jätkas ta kirjakeelselt ja -meelselt:

Kui sa oma eellastest midagi ei tea, on sul tunne, et lood iga päev iseennast kellekski, kes sa tahaksid inimesena olla – järskudest keskkonnamuutustest tingitud eneseanalüüs ja õppimistahe ainsaiks suunajaiks –, kuni ühel päeval saad täiskindlalt teada, et oled vaid liikunud pärilikult määratud enese poole, hoolimata sootuks teistsugusest taustast ja õpetustest, mida sulle on püütud külge pookida.